

BOSHLANG'ICH SINFLARDA EKOLOGIK TARBIYANING AHAMIYATI VA SAMARALI USULLARI

Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna

Osiyo texnologiyalar universiteti Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18001215>

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ekologik tarbiyaning ahamiyati hamda o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishning samarali usullari yoritilgan.

Tadqiqot jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiatga bo'lgan munosabati, ekologik bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilindi. Pedagogik kuzatuv, suhbat, savolnoma hamda tajriba-sinov metodlari asosida ekologik tarbiyaga yo'naltirilgan interfaol mashg'ulotlarning samaradorligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari ekologik tarbiyani dars va darsdan tashqari faoliyatlar orqali tizimli ravishda tashkil etish o'quvchilarda tabiatga nisbatan ongli, mas'uliyatli va ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Maqola materiallari boshlang'ich sinf o'qituvchilari va pedagogika sohasidagi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, ekologik tarbiya, ekologik madaniyat, atrof-muhit, tabiatni muhofaza qilish, ekologik ong, interfaol metodlar, ta'lim-tarbiya.

Abstract. This article highlights the importance of environmental education in primary schools and effective methods for forming an ecological culture in students. In the course of the research, the issues of the attitude of primary school students to nature, the development of environmental knowledge and skills were analyzed. The effectiveness of interactive classes focused on environmental education was determined based on pedagogical observation, interview, questionnaire and experimental-testing methods. The results of the research showed that the systematic organization of environmental education through curricular and extracurricular activities serves to form a conscious, responsible and careful attitude towards nature in students.

The materials of the article are of practical importance for primary school teachers and specialists in the field of pedagogy.

Keywords: primary school, environmental education, environmental culture, environment, nature protection, environmental awareness, interactive methods, education.

Аннотация. В данной статье подчеркивается важность экологического образования в начальной школе и эффективные методы формирования экологической культуры у учащихся. В ходе исследования были проанализированы вопросы отношения учащихся начальной школы к природе, развития экологических знаний и навыков.

Эффективность интерактивных занятий, ориентированных на экологическое образование, определялась на основе педагогического наблюдения, интервью, анкетирования и экспериментально-тестовых методов. Результаты исследования показали, что систематическая организация экологического образования посредством учебно-методических и внеклассных мероприятий способствует формированию у учащихся сознательного, ответственного и бережного отношения к природе. Материалы статьи имеют практическое значение для учителей начальной школы и специалистов в области педагогики.

Ключевые слова: начальная школа, экологическое образование, экологическая культура, окружающая среда, охрана природы, экологическая осведомленность, интерактивные методы, образование.

Kirish

Hozirgi globallashuv davrida ekologik muammolar insoniyat hayotining barcha jabhalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi, iqlim o'zgarishi kabi muammolarni bartaraf etish uchun jamiyat a'zolarida ekologik madaniyatni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ekologik madaniyat insonning tabiatga ongli, mas'uliyatli va ehtiyotkorona munosabatini ifodalaydi.

Ekologik tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda boshlang'ich ta'lim bosqichi alohida o'rin tutadi. Chunki aynan shu davrda o'quvchilarda dastlabki bilimlar, axloqiy qarashlar va xulq-atvor me'yorlari shakllanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari tabiatni idrok etish, unga nisbatan hissiy munosabat bildirish va ekologik qoidalarga amal qilish uchun qulay imkoniyat yaratadi.

Mamlakatimiz ta'lim tizimida ekologik tarbiyaga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarida ekologik mazmundagi mavzularning mavjudligi o'quvchilarda ekologik ongni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ekologik tarbiyani faqatgina dars bilan cheklab qo'ymasdan, sinfdan va maktabdan tashqari faoliyatlar orqali ham amalga oshirish zarur. Mazkur maqolaning maqsadi boshlang'ich sinflarda ekologik tarbiyaning ahamiyatini ochib berish hamda uni amalga oshirishning samarali usullarini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI (RESEARCH METHODOLOGIY /LITERATURE)

Tadqiqot jarayonida ekologik tarbiyani shakllantirishga qaratilgan pedagogik faoliyat o'rganildi va tahlil qilindi. Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi. Pedagogik kuzatuv - boshlang'ich sinf o'quvchilarining dars va darsdan tashqari faoliyat jarayonidagi ekologik xulq-atvori, tabiatga munosabati kuzatildi. Kuzatuvlar davomida o'quvchilarning tabiatga g'amxo'rlik qilishga bo'lgan munosabati qayd etildi. Suhbat va savolnoma. O'quvchilar bilan ekologik mavzularda suhbatlar o'tkazildi. Savolnomalar orqali ularning ekologik bilim darajasi, tabiatni asrashga oid tushunchalari aniqlandi. Tajriba-sinov ishlari Tajriba jarayonida ekologik tarbiyaga yo'naltirilgan interfaol metodlar (didaktik o'yinlar, ekologik ertaklar, rasmlar chizish, amaliy mashg'ulotlar) qo'llanildi. Tajriba ikki bosqichda – boshlang'ich va yakuniy bosqichda o'tkazildi.

TAHLIL VA NATIJALAR (ANALYSIS AND RESULTS)

Olingan natijalar tajribadan oldingi va keyingi holat bilan taqqoslanib, ekologik tarbiyaning samaradorligi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ekologik tarbiyaga tizimli yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik madaniyatini sezilarli darajada oshiradi. Xususan, o'quvchilarda tabiatga nisbatan mehr-muhabbat va ehtiyotkorlik hissi shakllandi. O'simlik va hayvonot olamiga zarar yetkazmaslik, suv va elektr energiyasini tejash kabi oddiy ekologik ko'nikmalar paydo bo'ldi. Ekologik mavzularga bo'lgan qiziqish kuchaydi va mustaqil fikrlash rivojlandi. Tajriba-sinov mashg'ulotlari davomida ekologik ertaklar, tabiatga oid rolli o'yinlar va amaliy ishlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlagani aniqlandi. Ayniqsa, tabiat qo'ynida o'tkazilgan mashg'ulotlar yuqori samaradorlik ko'rsatdi.

MUHOKAMA VA XULOSA (DISCUSSIN AND REFERENCE)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, ekologik tarbiyani boshlang'ich sinf o'quvchilariga mos metodlar orqali berish muhimdir.

An'anaviy tushuntirish usullari bilan bir qatorda interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish o'quvchilarning ekologik ongini rivojlantiradi. Ekologik tarbiyada o'qituvchi shaxsining o'rni katta. O'qituvchining ekologik bilim va madaniyati qanchalik yuqori bo'lsa, o'quvchilarga beriladigan ta'lim-tarbiya ham shunchalik samarali bo'ladi. Shu bilan birga, ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish ekologik tarbiya samaradorligini oshiradi. Ekologik tarbiya jarayonida maktab muhitini ekologik jihatdan toza va namunali tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Bu o'quvchilarda ekologik xulq-atvorni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda ekologik tarbiya o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Ekologik tarbiyaga yo'naltirilgan darslar va tarbiyaviy tadbirlar orqali o'quvchilarda tabiatga ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirish mumkin. To'g'ri tanlangan metodlar, o'qituvchi va ota-onalar hamkorligi ekologik tarbiyaning samaradorligini oshiradi. Bu esa kelajakda ekologik muammolarga befarq bo'lmagan, tabiatni asrashga qodir barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva M.B. Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning pedagogik asoslari // *Pedagogik ta'lim*. – 2020. – №3. – B. 45–48.
2. Qodirova F.R., Toshpulatova N.U. Boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlar metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Saidova M.S. Ekologik madaniyatni shakllantirishda ta'limning o'rni // *Ta'lim va tarbiya*. – 2021. – №2. – B. 62–65.
4. Xudoyberdiyev J.B. Ekologik tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2017.
6. Davlat ta'lim standarti. Boshlang'ich ta'lim mazmuni va talablari. – Toshkent, 2021.
7. Zunnunov A. Boshlang'ich sinflarda ekologik ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari // *Xalq ta'limi*. – 2019. – №4. – B. 33–36.
8. Карпова N.V. Экологическое воспитание младших школьников. – Москва: Просвещение, 2016.
9. Слестёнин В.А. Педагогика. – Москва: Академия, 2015.
10. Yakubova D.Sh. O'quvchilarda ekologik ongni shakllantirish masalalari // *Ilmiy axborotnoma*. – 2020. – №1. – B. 78–81.